

Практика застосування національного законодавства у сфері протидії мові ворожнечі

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ МОВІ ВОРОЖНЕЧІ

Автор: **Олександр Бурмагін.**

Про автора:

Олександр Бурмагін – медіа-юрист, медіа-тренер ГО «Платформа прав людини». В якості експерта бере участь у проектах Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) Ради Європи, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Експерт групи «Медіа реформа» та групи «Реформа виборчого законодавства» Реанімаційного пакету Реформ (найбільша коаліція провідних громадських організацій України, які об'єдналися заради того, щоби просувати та імплементувати реформи). Член Незалежної медійної ради.

Видано за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні. У цій публікації висловлено виключно погляди авторів. Вони не обов'язково відображають офіційну позицію Координатора проектів ОБСЄ в Україні

Зміст

Кримінальні справи	4
Інші судові процеси.....	20
Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини ...	21
Організації саморегулювання в сфері ЗМІ	21
Висновки.....	24

Кримінальні справи.

На момент проведення даного дослідження було зроблено запит до офіційного он-лайн реєстру судових рішень (<http://reyestr.court.gov.ua>) на наявність вироків у кримінальних справах, пов'язаних із застосуванням **статті 161 Кримінального кодексу України** «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної приналежності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками».

Всього за запитом Реєстр, який наповнюється з 2007-го року, видає **139 судових рішень**. З них, процесуальних – **90**, по-суті – **49**. З тих, що по-змісту мають відношення до мови ворожнечі – **18 рішень**. З них – 7 ухвали апеляційних судів, які переглядали вирoki перших інстанцій. Загалом, можна говорити **про 11 кримінальних справ за 10 років**, в яких суди давали оцінку тим чи іншим проявам мови ворожнечі.

Із зазначених справ – **1 випадок** стосується поширенню мови ворожнечі в ЗМІ, але у фабулі не йшла мова про відповідальність творчих працівників або посадових осіб ЗМІ (проти євреїв).

Переслідування релігійної групи «Свідки Єгови» - **4 випадки**.

Переслідування етнічної групи кримських татар – **3 випадки**.

Реальне покарання було застосовано у вигляді штрафів у 3 випадках (2 рази по 8 500 грн, 1 – 3 400 грн.). У 5-х випадках було застосовано звільнення від відбування покарання з іспитовим строком. В інших, 3-х випадках, справи було закрито через закінчення строків давності (1 випадок), через дійове каяття (1 випадок) та через відмову потерпілих від обвинувачення (1 випадок).

Короткий опис справ (в хронологічному порядку).

№	Реквізити	Фабула	Рішення
1.	Справа №1-0117-220/11, Постанова від 05 травня 2011 р., Сакський міськрайонний суд АРК	Підсудний 12.04.2010 року будучи головою громадської організації «Російська громада», перебуваючи в адміністративній будівлі, зазначеного товариства розташованого в м. Саки, провів загальні збори громадської організації «Російська громада»	Кримінальну справу за обвинуваченням у вчиненні злочину, передбаченого ст. 161 ч.1 КК України припинити у зв'язку з дійовим

		<p>на якому вголос зачитав текст листівки під назвою «Ніхто не забутий! Ніщо не забуде!», які він раніше отримав від голови Республіканської партійної організації «Русский блок».</p> <p>У тексті листівки мовні засоби висловлюють принизливі характеристики, негативні емоційні оцінки і негативні установки щодо управлінського апарату кримських татар і органів державної влади виражені за допомогою певних мовних засобів. Відозва до адресата листівки з підтекстом протистояти діям «меджлісівських беззаконня».</p>	каяттям.
2.	Справа № 1-103/11, Вирок від 20.06.2011, Центральний районний суд м. Сімферополя.	<p>Підсудний організував проведення несанкціонованого «Жалобного пікету, присвяченого квітневої різанині 1944 року в Сімферополі за мотивами національної і релігійної ненависті». 16.04.2010 року в період часу з 11-00 годин до 12-00 годин на пл. ім. Леніна в Сімферополі, на зазначеному пікеті, на тлі плаката, що містить текст, що розпалює ворожнечу на національному ґрунті, в присутності значної кількості громадян, виступив з промовою, що містить принизливі характеристики, негативні емоційні оцінки і негативні установки щодо кримських татар.</p> <p>Він же, представляючись старійшиною козачої громади «Соболь» 21 червня 2010 близько 12 годині на території с. Жовтень</p>	Визнати винним в скоєнні злочину, передбаченого ст. 161 ч. 1 КК України, та призначити йому покарання у вигляді штрафу у розмірі 8500 гривень.

		<p>Джанкойського району АР Крим у будинку № 50 по вул. Гагаріна в процесі дачі інтерв'ю співробітникам ТОВ «Телерадіокомпанія «Екран»», і пізніше в цей же день на кладовищі с. Жовтень Джанкойського району на похоронах, повторно вчинив дії, спрямовані на розпалювання національної та релігійної ненависті, а також приниження і образу кримських татар, українців, євреїв і мусульман, а саме висловлював фрази, що розпалюють ворожнечу на національному ґрунті, в тому числі допускав висловлювання з використанням нецензурної лексики, що виражають принизливі характеристики українців в цілому, негативні емоційні оцінки і негативні установки щодо кримських татар, як окремого етносу, українців, протиставив російський і український етнос, негативно, в образливій формі характеризував всіх тих, хто не є росіянами.</p>	
3.	<p>Справа №122/2140/12 Вирок від 30.07.2012, Центральний районний суд м. Сімферополя.</p>	<p>При проведенні пікету, перебуваючи в громадському місці, при значному скупченні людей, голова декількох громадських організацій, під час свого виступу, звертаючись до присутніх на мітингу з промовою, прямо висловлював в ній ідеї, погляди і заклики, які підривають довіру і повагу до людей з певною національністю, віросповіданням, формують почуття озлобленості до них, негативного ставлення, а також висловлював фрази, що</p>	<p>Визнати винним в скоєнні злочину, передбаченого ч.2 ст.161 КК України. Призначити покарання за ч.2 ст.161 КК України - 2 (два) роки 6 (шість) місяців позбавлення волі з позбавленням права займати посади, пов'язані з виконанням</p>

		розпалюють ворожнечу на національному і релігійному ґрунті.	організаційно-розпорядчих обов'язків, строком на 3 роки. На підставі ст.75 КК України звільнити від відбування основного покарання, із встановленням іспитового терміну - 1 рік.
4.	Справа №1-242/11, Постанова від 18.10.2012 р., Суворовський районний суд м. Херсона.	Обвинувачується в тому, що будучи учасником товариства з обмеженою відповідальністю «Телерадіокомпанія «ВІК»» (далі ТзОВ ТРК «ВІК»), знаючи, що засоби масової інформації впливають на думку, поведінку, духовну культуру суспільства, всупереч принципам, закріплених Конституцією України, переслідуючи прямий умисел, з мотиву ненависті до іншої національності, маючи на меті приниження честі та гідності громадян - євреїв і розпалювання національної та релігійної ворожнечі й ненависті, здійснив виступи у трансляціях по радіо в ефірі ТзОВ ТРК «ВІК» та для реалізації читацькому суспільству упродовж: 2008-2009 років. Згідно зі своїм змістом вислови спрямовані на розпалювання національної ворожнечі та ненависті до єврейської нації, приниження національної честі і гідності та образу почуттів громадян - євреїв у зв'язку з їхніми релігійними	Звільнити від кримінальної відповідальності за вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.161 КК України, провадження по даній кримінальній справі - закрити, у зв'язку із закінченням строків давності.

		переконаннями, чим порушив рівноправність громадян - євреїв у залежності від їх расової, національної належності та ставлення до релігії.	
5.	Справа № 212/12892/20 12, Вирок від 30.12.2013, Вінницький міський суд Вінницької області.	<p>Підсудний організував проведення маршу - рейду у м. Вінниці, під час якого учасники, під його керівництвом зупинялись поблизу гуртожитків Вінницького національного медичного університету, та у подальшому, в присутності значної кількості громадян виступав з промовами та проголошував гасла, які за своїм змістом порушують передбачені ст. 24, 26 та 35 Конституції України особисті права та свободи осіб, які сповідують іслам, єврейської національності, представників корінних народів Кавказу та негроїдної раси. А саме виголошував промови про перевагу європеїдної раси над негроїдною, допускав принизливі висловлювання стосовно осіб, які сповідують іслам, проголошував гасла та лозунги, які за своїм змістом направлені на розпалювання національної, расової та релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності та образу почуттів громадян у зв'язку із їхніми релігійними переконаннями.</p> <p>Також, підсудний організував демонстрування наочної агітації не фабричного виготовлення, а саме плакатів, банерів з надписами «Зупинимо</p>	<p>Визнати винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 161 КК України, та призначити покарання у виді трьох років обмеження волі.</p> <p>Відповідно до ст. 75 КК України звільнити від відбування призначеного покарання з іспитовим строком два роки.</p> <p>Зазначений вирок було скасовано апеляційною інстанцією і справу повернуто на новий розгляд.</p> <p>Під час повторного розгляду кримінальне провадження було закрито у зв'язку з відмовою потерпілих від обвинувачення (30 грудня 2014 р.).</p>

		імміграцію» «Україна для білих», «White power», «14/88» та підбурював натовп до негативних дій, спрямованих проти людей іншої раси, національності, людей, які сповідують іншу релігію, а саме іноземців - студентів, які навчаються у Вінницьких вищих навчальних закладах	
6.	Справа № 703/2685/14-к, Вирок від 08 липня 2014 року, Смілянський міськрайонний суд Черкаської області.	Підсудний 21 травня 2012 року близько 15 год., достовірно знаючи, що особи, які здійснювали релігійну діяльність з поширення вірувань та розповсюдження літератури релігійного змісту, є членами релігійної організації «Свідки Єгови», з метою образи почуттів вказаних громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями та перешкоджання їх релігійній діяльності вчинив з ними сварку, в ході якої висловлюючись в бік потерпілих в образливій формі, вимагав припинити здійснення релігійної діяльності. На намагання уникнути конфліктної ситуації особа, яка розвернулась та пішла у зворотний бік, застосував щодо неї фізичне насильство. В підсумку, двом особам було завдано легких тілесних ушкоджень.	Визнати винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 161 КК України і призначити покарання у виді штрафу у розмірі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 8500 (вісім тисяч п'ятсот) грн. На підставі п.п. «г, е» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2014 році» звільнити від відбування призначеного покарання. Застосувати до засудженого примусові заходи медичного характеру у вигляді надання амбулаторної психіатричної

			<p>допомоги в примусовому порядку за місцем проживання.</p> <p>Зазначений вирок залишено без змін апеляційним судом (23 вересня 2014 р.).</p>
7.	<p>Справа № 703/2915/14-кр</p> <p>Вирок від 27 квітня 2015 року,</p> <p>Смілянський міськрайонний суд</p> <p>Черкаської області.</p>	<p>Підсудний 13 червня 2013 року, близько 09 год. 50 хв., під час проведення проповідувань вчень Біблії та безоплатного розповсюдження релігійної літератури «Свідки Єгови», яка знаходилась на спеціально пристосованому дерев'яному стенді неподалік від автостанції, що в м. Сміла, знаючи про приналежність вищевказаних осіб до релігійної громади «Свідки Єгови», діючи умисно, підійшов до них з вимогою припинити здійснення релігійної діяльності та висловлюючи в бік останніх образливі слова, намагався перевернути дерев'яний стенд, на якому була розміщена знаходилась релігійна література, почав витягувати і рвати релігійні журнали, привівши їх у не придатний стан та намагався перевернути стенд з релігійною літературою, змусивши таким чином припинити проповідування.</p> <p>Аналогічні випадки повторювались тричі.</p>	<p>Визнати винуватим у вчиненні злочинів, що передбачені ч. 1 ст. 161, ч. 2 ст. 161 КК України і призначити йому покарання за ч. 1 ст. 161 КК України - 2 роки обмеження волі, що складає 1 рік позбавлення волі, без позбавлення права займати певні посади та займатися певною діяльністю,</p> <p>за ч. 2 ст. 161 КК України 2 роки позбавлення волі без позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю.</p> <p>На підставі ч. 1 ст. 70 КК України, за сукупністю злочинів, шляхом складання</p>

			<p>призначених покарань остаточно визначити 3 роки позбавлення волі.</p> <p>На підставі ст. 75 КК України звільнити від відбування призначеного покарання, якщо він протягом однорічного іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього судом обов'язки.</p> <p>Зазначений вирок залишено без змін апеляційним судом (02 вересня 2015 р.).</p>
8.	Справа № 465/4967/14-к, Вирок від 04.06.2015 р., Франківський районний суд м. Львова.	Підсудний, перебуваючи в кабіні ліфта під'їзду у м. Львові, у яку зайшли інші особи, достовірно знаючи, що вони здійснювали релігійну діяльність з поширення вірувань та розповсюдження літератури релігійного змісту, є членами релігійної організації «Свідки Єгови», з метою образи почуттів вказаних громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями та перешкоджання їх релігійній діяльності вчинив з ними сварку, під час якої висловлювався в бік потерпілих в образливій формі та застосував до однієї з осіб фізичне	<p>Визнати винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 161 КК України та призначити йому покарання у вигляді 2 (двох) років позбавлення волі.</p> <p>На підставі ст.75 КК України засудженого ОСОБА_1</p>

		<p>насильство, завдавши чотири удари кулаком по голові в районі лоба та двічі в перенісся (легкі тілесні ушкодження).</p>	<p>звільнити від відбування покарання з випробуванням, встановивши йому іспитовий строк два роки.</p> <p>Зазначений вирок залишено без змін апеляційним судом (29 вересня 2015 р.).</p>
9.	<p>Справа № 584/457/15-к, Ухвала від 23.07.2015 р., Путивльський районний суд Сумської області.</p>	<p>Обвинувачений 13.11.2014 року близько 09:30 год., перебуваючи в м. Путивль, достовірно знаючи, що особи здійснювали релігійну діяльність з поширення вірувань та розповсюдження літератури релігійного змісту, є представниками релігійної організації «Релігійна громада свідків Єгови м. Путивль Сумської області», з метою образи почуттів вказаних громадян та перешкоджання їх релігійній діяльності, вчинив з ними сварку, в ході якої нецензурно висловлювався у їх адресу, погрожував фізичною розправою та вимагав, щоб вони припинили свою діяльність.</p> <p>Аналогічні дії повторювались декілька разів, із застосуванням побоїв.</p>	<p>Застосувати примусові заходи медичного характеру у виді госпіталізації до психіатричного закладу із звичайним наглядом.</p>
10.	<p>Справа № 700/4208/15-к, Вирок від 07 квітня 2016 р., Лисянський</p>	<p>Підсудний, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, достовірно знаючи, що особи, які здійснювали релігійну діяльність з поширення вірувань та розповсюдження літератури релігійного змісту, є членами</p>	<p>Визнати винним у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 2 ст. 161 КК України і</p>

	районний суд Черкаської області.	<p>релігійної організації «Свідки Єгови», з метою образи почуттів вказаних громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями та перешкоджаючи їх релігійній діяльності затіяв з ними сварку, в ході якої ображав потерпілих американськими шпигунками, повіями, нецензурними словами.</p> <p>Умисно наніс легкі тілесні ушкодження двом особам.</p>	<p>призначити йому покарання у вигляді двох років позбавлення волі.</p> <p>На підставі ст. 75 КК України засудженого звільнити від відбуття призначеного покарання, якщо він протягом одного року визначеного іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього обов'язки передбачені пунктом 2 ст. 76 КК України, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально - виконавчої інспекції. <p>Зазначений вирок залишено без змін апеляційним судом (25.05.2016 р.)</p>
11.	Справа № 165/1977/16-к, Вирок від 29 листопада	Підсудний на виконання злочинного задуму спрямованого на вчинення умисних дій, тобто на розповсюдження матеріалів, спрямованих на розпалювання	Визнати винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 161 КК

	<p>2016 р., Нововолинський міський суд Волинської області.</p>	<p>національної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, за допомогою власного персонального комп'ютера, використовуючи власну сторінку, з метою доведення до відома усіх користувачів соціально-орієнтованого ресурсу мережі Інтернет «Однокласники», умисно, усвідомлюючи протиправність своїх дій, розмістив графічний файл під назвою «1image.jpg» з розширенням «.jpg», опублікований користувачем 12.03.2016 року. На ньому зображено сім прапорів держав, у тому числі й України та виконано напис російською мовою з висловлюваннями, які відповідно до висновку експерта № 4/205 від 24.05.2016, спрямовані на розпалювання національної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, що були доступні для загального ознайомлення всіх користувачів вказаної соціальної мережі, які відвідували його сторінку та автоматично надійшов як сповіщення всім користувачам соціально-орієнтованого ресурсу мережі Інтернет «Однокласники», які були додані до розділу «Друзі» вказаного акаунту.</p>	<p>України, призначивши покарання у вигляді штрафу у розмірі 200 (двісті) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 3400 (три тисячі чотириста) грн.</p>
--	--	---	---

На момент проведення даного дослідження, також, було зроблено запит до офіційного он-лайн реєстру судових рішень (<http://reyestr.court.gov.ua>) на наявність вироків у кримінальних справах, пов'язаних із застосуванням **статті 300 Кримінального кодексу України** «Ввезення, виготовлення або

розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію».

Всього за запитом Реєстр, який наповнюється з 2007-го року, видає **481** **судове рішення**. З них, процесуальних – **330**, по-суті – **151**. З тих, що по-змісту мають відношення до мови ворожнечі – **6 рішень**. У абсолютній більшості вироків розглядаються ситуації із виготовлення контрафактної відео-продукції – фільмів жахів, які було заборонено до поширення в Україні, як такі що пропагують жорстокість та насильство.

У 5 з 6-х фабул справ йдеться про поширення книг, в яких містяться висловлювання расистського характеру. Одна справа стосується поширення аналогічних відомостей в соціальній мережі.

В 3-х випадках засуджених було оштрафовано (1700 грн. – 2, 510 грн - 1), **ще в 3-х** – санкції передбачали обмеження волі (2) та позбавлення волі (1) із звільненням у всіх випадках від покарання з наданням випробувального терміну в 1-2 роки.

З справи з 6-х закінчились укладанням угод із прокурорами, які було затверджено судами (можлива процедура у випадку нетяжких злочинів, визнання вини і розкаяння обвинуваченого, застосування м'яких санкцій, спрощена процедура судового розгляду справи).

Короткий опис справ (в хронологічному порядку).

№	Реквізити	Фабула	Рішення
1.	Справа № 279/3302/13-к, Вирок від 17 червня 2013 р., Коростенський міськрайонний суд Житомирської області	Підсудний, маючи умисел на придбання книг для подальшого їх збуту, в невстановлених слідством осіб, придбав книги, а саме: «Моя боротьба» та «Удар русских богов», які перевіз з м. Києва на електропотязі сполученням «Київ-Коростень» до м. Коростень. Після чого переніс дані книги до книжкового кіоску та розмістивши їх на книжкових полицях зберігав та намагався їх збуту.	Визнати винним у вчиненні злочину, передбаченого ст. 300 ч.1 КК України і призначити йому узгоджене сторонами покарання у вигляді штрафу в розмірі 510 грн. з конфіскацією книг «Моя боротьба» та «Удар русских богов».

		<p>Книга «Моя боротьба» містить інформацію, яка пропагандує ідеологію фашизму (нацизму, расизму), розпалює національну та релігійну ворожнечу, принижує та ображає єврейську націю та інші нації за національною ознакою.</p> <p>Книга «Удар русских богов» містить висловлювання спрямовані на розпалення ненависті та ворожнечі щодо євреїв як нації, до іудеїв і християн, як представників світової релігії, а також інформація, яка принижує та ображає єврейську націю за національною ознакою, пропагує неповагу до національних і релігійних святинь.</p>	
2.	Справа №256/7428/13 к, Вирок від 22 жовтня 2013 р., Калінінський районний суд м. Донецька.	<p>Підсудний, в різні дні протягом, починаючи з червня 2008 р. до 18 червня 2013 р. (більш точні дата та час слідством не встановлені), через соц.мережу «http://vk.com» розмістив чисельні фото та відеофайли, що містили ознаки пропагування культу насильства та жорстокості, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> - фото, на зображеннях яких пропагується вбивство і знищення євреїв, афроамериканців та осіб, належних до народностей, які переважно населяють Кавказ; - фото із зображенням ікон з ганебними надписами; - інші чисельні фото із зображеннями різних подій, які 	Визнати винуватим за ст. 300 ч.2 КК України та призначити йому покарання у вигляді штрафу у розмірі 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, тобто в сумі 1700 грн, на прибуток держави з конфіскацією творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну, релігійну нетерпимість та

		<p>пропагують ідеологію расизму та нацизму, звеличують застосування грубої фізичної сили та деформують духовно - моральні цінності особистості й суспільства в цілому, створюють ієрархію особистих цінностей, насаджують бездуховність, ведуть до деградації особистості, та які розпалюють ворожнечу на національному, расовому, релігійному та політичному підґрунтях.</p>	<p>дискримінацію, засобів їх виготовлення та розповсюдження.</p>
3.	<p>Справа № 521/6891/14-к, Вирок від 21 травня 2014 р., Малиновський районний суд м. Одеси.</p>	<p>Підсудний в спеціалізованому магазині збув книгу автора Істрахова В.А. «Удар русских богов».</p> <p>За висновками експертів книга визнана такою, що містить інформацію, яка суперечить вимогам законодавства України у сфері захисту суспільної моралі, а саме - публічні висловлювання, спрямовані на розпалювання ненависті та ворожнечі щодо євреїв як нації, до іудеїв і християн як представників світових релігій, а також інформація, яка принижує та ображає єврейську націю за національною ознакою, пропагує до національних і релігійних святинь.</p>	<p>Визнати винним у скоєні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 300 КК України та призначити йому узгоджене сторонами покарання у вигляді штрафу у розмірі 100 (ста) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 1700 (одна тисяча) гривень, з конфіскацією творів, що пропагують культ насильства і жорсткості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію.</p>
4.	<p>Справа № 208/3870/14-к, Вирок від 04 листопада 2014</p>	<p>Підсудний розмістив в соц.мережі «Вконтакте» оголошення про продаж заборонених творів. Після</p>	<p>Визнати винним, остаточно визначити покарання у</p>

	<p>р., Заводський районний суд м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області</p>	<p>отримання замовлень, через поштові відділення збував книги, які за визначенням експертів:</p> <p>«...є негативною стосовно так званих «неарійських народів», насамперед: євреїв та слов'ян, що розпалює ворожнечу на національному та расовому підґрунті і є пропагандою ідей націоналізму та расизму. У наданій на дослідження книзі використані принизливі характеристики, негативні емоційні оцінки й негативні установки стосовно так званих «неарійських народів», насамперед: євреїв та слов'ян.».</p>	<p>вигляді 3 років позбавлення волі з конфіскацією творів, що пропагують культ насильства і жорстокості. На підставі ст. 75 КК України, звільнити від призначеного покарання з випробуванням, встановивши випробувальний термін строком на 1 рік.</p>
5.	<p>Справа № 185/3082/16-к, Вирок від 26 квітня 2016 року, Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області.</p>	<p>Підсудний, будучи абонентом мережі Інтернет та зареєстрованим на веб-сайті «rom.ua», з метою збуту творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, розмістив оголошення на сторінці про продаж вищевказаних творів. Після знаходження покупців, шляхом пересилання поштою творів «Моя боротьба» здійснив продаж.</p>	<p>Визнати винуватим у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 300, ч.3 ст.300 КК України. Остаточо призначити покарання у вигляді позбавлення волі строком три роки з позбавленням права займатися діяльністю, пов'язаною з розповсюдженням творів строком на один рік.</p> <p>На підставі ст.75 КК України</p>

			звільнити від відбування основного покарання, з іспитовим терміном два роки.
6.	Справа №185/7361/15-к, Вирок від 25 квітня 2016 року, Павлоградський міськрайонний суд Дніпропетровської області.	<p>Підсудний, приблизно в середині березня 2015 року, за адресою свого місця мешкання знайшов літературні книги, які за своїм характером мають різне походження, серед яких було 4 книги «Моя Борьба».</p> <p>Достовірно знаючи, що вказані книги пропагують культ насильства та жорстокості і в законному обороті для розповсюдження заборонені, вирішив реалізувати (збути) вказані книги на ринку.</p> <p>Загальна семантична спрямованість наданої на дослідження книги «Моя Борьба» є негативною стосовно так званих «неарійських народів», насамперед: євреїв та слов'ян, що розпалює ворожнечу на національному та расовому підґрунті і є пропагандою ідей націоналізму та расизму. У наданій на дослідження книзі використані принизливі характеристики, негативні емоційні оцінки й негативні установки стосовно так званих «неарійських народів», насамперед: євреїв та слов'ян.</p>	<p>Визнати винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 300 КК України та призначити йому покарання у вигляді трьох років обмеження волі.</p> <p>На підставі ст. 75 КК України від відбування призначеного покарання звільнити з випробувальним терміном на строк 2 роки.</p>

Інші судові процеси.

На офіційному веб-сайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини¹ міститься декілька судових рішень, в яких йдеться про застосування судами санкцій різного характеру до поширювачів мови ворожнечі.

Кримінальні справи:

- *Розпалювання національної ворожнечі та ненависті, приниження національної честі та гідності під час політичної виборчої кампанії.*

Вирок Хотинського районного суду Чернівецької області від 10 січня 2013 року, справа № 1/724/10/13².

Відповідно до вироку підсудний, який діяв в інтересах одного кандидата запропонував здійснити розповсюдження листівок стосовно іншого кандидата в народні депутати України, які містили відомості, спрямовані на розпалювання ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, зокрема про те, що інший кандидат у депутати є євреєм, а євреї є найвищою расою, яка повинна керувати Україною, українці та росіяни є третім сортом.

Згідно вироку особу було визнано винною у скоєнні двох злочинів (ч.3 ст.157 КК – перешкоджання праву бути обраним вчиненим групою осіб, та ч.2 ст.161 КК). Остаточо покарання визначено – три роки позбавлення волі без позбавлення права займатись підприємницькою діяльністю. На підставі ст.ст. 75,76 КК України звільнено від відбування покарання з випробуванням, якщо він протягом іспитового строку в два роки не вчинить нового злочину і виконає покладений на нього обов'язок, - повідомляти кримінально- виконавчу інспекцію про зміну місця проживання, роботи або навчання.

- *Розпалювання релігійної ворожнечі.*

Вирок Рубежанського міського суду Луганської області від 5 жовтня 2010 р.³, справа № 1- 281.

¹ <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/discrimination/judicial-practice/sudi-zagalnoi-yurisdikcziii.html>

² <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28613387>

Справа, аналогічна іншим вищеописаним в частині прояву агресії по відношенню до представників релігійної громади «Свідки Єгови». Підсудний, висловлюючись, що має бути одна єдина православна віра ображав представників релігійної групи, потім знищив їх стенд та завдав їм легких тілесних ушкоджень. Зазначені дії з боку агресора повторювались декілька разів. Суд призначив покарання у вигляді 3-х років позбавлення волі, без позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. І звільнив особу від відбуття призначеного покарання з випробуванням на 1 рік 6 місяців, зобов'язавши його відповідно до ст. 76 КК України періодично проходити реєстрацію в органах кримінально-виконавчої інспекції.

- *Справи адміністративної юрисдикції щодо дискримінації, які розміщено на веб-сайті Уповноваженого не стосуються проявів мови ворожнечі.*
- *Цивільні справи щодо дискримінації, які розміщено на веб-сайті Уповноваженого не стосуються проявів мови ворожнечі.*

Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

В антидискримінаційній діяльності, якій присвячено розділ на офіційному веб-сайті⁴ питанню протидії мові ворожнечі не виділено в окремий розділ або главу. Це обумовлено, насамперед, особливостями національного законодавства, яке не містить дефініцій і регулювання в цій сфері. Відповідно, інститут парламентського контролю за правами людини, не здійснює акцент і не відокремлює проблематику МВ, зосереджуючись на проблемах дискримінації загалом.

Організації саморегулювання в сфері ЗМІ.

Станом на момент проведення дослідження в Україні існує дві експертні організації, які розглядають спірні питання в сфері медіа, в т.ч., дотримання етичних та професійних стандартів в діяльності журналістів та ЗМІ.

³ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11716546>

⁴ <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/discrimination/>

1. **Комісія з журналістської етики**⁵ - в базі рішень Комісії пошукова система знаходить один кейс від 13 листопада 2017 року, в якому йдеться про мову ворожнечі⁶. Предметом розгляду був зміст публікації «Несвободные реалии. Сколько стоит Родину продать». Стаття представляла собою “журналістське розслідування” діяльності видання Радіо Свобода на території Кримського півострову і на думку членів Комісії пропагувала мову ворожнечі. Комісія з журналістської етики звернулася до Мережі органів медійного самоврядування, до якої входить також і Комісія з журналістської етики, з приводу зазначеної публікації, для здійснення експертної оцінки на предмет пропаганди мови ворожнечі у медіа. За висновками Мережі, матеріал оцінили, як пропагандистський з мовою ворожнечі. Комісія, в своєму рішенні, зокрема, зазначила: «Дуже небезпечним є використання «анонімних «експертів», що виступають з односторонніх суб'єктивних позицій. Також неприпустимим є розподіл журналістів на «своїх» та «чужих», це найперша ознака наявності мови ненависті. Нагадуємо, що також є неприпустимо поєднувати журналістську професію та роботу з іншими, особливо - з пропагандою.».

2. **Незалежна медійна рада (НМР)**⁷ - є постійним громадським моніторинговим та консультативним органом, який створено з метою утвердження високих професійних стандартів журналістики та задля об'єктивного розгляду спірних питань та ситуацій, які виникають у інформаційному просторі України.

В базі рішень даного органу саморегулювання щонайменше три рішення стосуються проявів мови ворожнечі.

В першому кейсі⁸ (07.06.2016 р.) мова йшла про зміст трансляцій телеканалом «Гамма» передач за участю Петра Симоненка (голова комуністичної партії України). Зокрема, оцінювались вислови:

- «мы предупреждали, что в Украине в результате февральского вооруженного переворота 2014 года был установлен профашистский, националистический режим» (19:00:37–19:00:48); «в стране сегодня

⁵ <http://www.cje.org.ua/ua>

⁶ <http://www.cje.org.ua/ua/complaint/shchodo-publikaciyi-ia-krym-inform-nesvobodnye-realyi-skolko-stoyt-rodynu-prodat>

⁷ <http://mediarada.org.ua/>

⁸ <http://mediarada.org.ua/case/220/>

правит режим убийц, я не оговорился, уважаемые телезрители» (19:01:42–19:01:47);

- «вандалы с промытыми и вывихнутыми на Майдане мозгами оскорбляют наших дедов и отцов, прадедов, проливающих кровь и положивших жизнь в борьбе с фашистской нечистью» (19:02:06–19:02:18);
- «современные же украинские неофашисты сегодня мстят победителям, устраивая дьявольские пляски на их могилах» (19:02:30–19:02:37).

За рішенням НМР зміст зазначених трансляцій порушував вимоги Закону України «Про телебачення і радіомовлення», містив ознаки злочинів та є прикладом порушення професійних та етичних стандартів журналістської діяльності та свідченням недбалого ставлення працівників телеканалу «Гамма» до виконання своїх професійних обов'язків.

В другій справі⁹ (26.09.2016 р.) мова йшла про розповсюдження мови ворожнечі у передачі «Відкритий мікрофон» на радіо «АКС». Згідно рішення НМР: «...у випуску передачі «Відкритий мікрофон» на радіо «АКС» від 25 квітня 2016 року порушено вимоги абзацу чотирнадцятого частини другої статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» у світлі статті 161 Кримінального кодексу України, а також статті 28 Закону України «Про інформацію» щодо заборони розповсюдження телерадіоорганізаціями мови ворожнечі (в цій справі — щодо причетності кримських татар до вибухів у Новоолексіївці), а також не дотримано стандарту достовірності подачі інформації.». Серед поширеної інформації, зокрема, були такі відомості - «Я знала и жила в Старом Крыму, знала татар, когда они возвращались, и знаю всю их историю... Они больше просто зла приносят всегда, это у них, наверное, уже генетически» (14:56:24).».

В третьому рішенні НМР¹⁰ (23.05.2017 р.) було дано оцінку змісту трансляції документального фільму «Олесь Бузина: жизнь вне времени». Зокрема, таким висловом:

- «а вот эти вот недоумки, эти молодчики из нацбатов, это всего лишь орудия преступления» (41:08–16).»;

⁹ <http://mediarada.org.ua/case/vypusk-peredachi-vidkrytyj-mikrofon-na-radio-aks-vid-25-kvitnya-2016-roku/>

¹⁰ <http://mediarada.org.ua/case/translyatsiya-dokumentalnoho-filmu-oles-buzyna-zhyzn-vne-vremeny/>

- «рейдерського захоплення» церков УПЦ МП та «вбивства» священників (18:36–19:05).

Згідно рішення НМР – у змісті трансльованого документального фільму існують ознаки порушення заборони на використання телерадіоорганізацій для розпалювання національної та релігійної ворожнечі, а також недотримання обов'язку телерадіоорганізації поширювати об'єктивну інформацію.

Рішення органів саморегулювання є важливими, як з точки зору **акцентування випадків застосування МВ в ЗМІ (за умови відсутності прямого визначення)**, так і з точки зору притягнення до відповідальності ЗМІ, які МВ поширюють. Адже, деякі висновки використовуються Національною радою з питань телебачення і радіомовлення, як частина власного обґрунтування (посилання) для винесення попереджень телеканалам та/або організаціям радіомовлення.

Зокрема, Національна рада 15 вересня 2016 р. застосувала до ТОВ «Телерадіокомпанія «АКС»», м. Херсон, санкцію «оголошення попередження»¹¹ через трансляцію висловлювань, які в умовах інформаційної війни можуть бути використані для розпалювання національної ворожнечі. Які, перед тим, за ініціативи органу ліцензування були предметом розгляду НМР.

Висновки:

1. Даний огляд національних практик застосування законодавства у сфері протидії МВ **відображає загальні тенденції**, оскільки зосереджений на найбільш акцентованих ознаках МВ. Більш точний аналіз потребує значного часу через розпорошеність тих чи інших проявів МВ в різних складах злочинів та правопорушень.

2. До 2010-го року відсутня практика будь-якого реагування з боку контролюючих та регулятивних органів на прояви МВ. Кількість рішень зростає після 2013-го року та розвитку «гібридної війни» проти України.

¹¹ <https://www.nrada.gov.ua/hersonskij-radiokompaniyi-aks-ogolosheno-poperedzhennya-cherез-translyatsiyu-informatsiyi-yaka-mozhe-rozpalyuvaty-natsionalnu-vorozhnechu/>

3. Через відсутність в національному законодавстві комплексного підходу до визначення «мови ворожнечі» та протидії цьому суспільно-небезпечному явищу велика кількість проявів може не отримувати відповідну оцінку з боку контролюючих, регуляторних, правоохоронних органів.

4. Вирішення проблем щодо поширення мови ворожнечі, як у ЗМІ, так і в інших формах, вимагає проведення різноманітних експертиз та ефективних дій. Для забезпечення оперативного та адекватного реагування в першу чергу необхідно створення на рівні законодавства моделі: **правила – регулятор – відповідальність**:

- **Правила** і норми щодо запобігання мові ворожнечі – існують фрагментарно, в більшості, через антидискримінаційні норми, норми, які обмежують **пропаганду** жорстокості, насильства, національної та релігійної ворожнечі. Термін «мова ворожнечі» відсутній в національному законодавстві.
- **Регулятор** – існує для телерадіоорганізацій, відсутній – для преси та Інтернет, частково наявний для іншої видавничої продукції (книги, інші видання).
- **Відповідальність**, як свідчить кількість та зміст вироків та інших форм «реагування» - є ілюзорною. Навіть у випадках прояву жорстких форм МВ (відвертий расизм у Вінниці, антисемітизм на радіо в Херсоні) може закінчитись відсутністю покарання для правопорушників. В найгіршому випадку, поширювачів мови ворожнечі чекає штраф або попередження (у випадку ЗМІ).

5. МВ, як з точки зору національного законодавства (санкції в Кримінальному кодексі), так з точки зору практик його застосування має суспільну небезпеку мінімального рівня, що не відповідає даним різноманітних досліджень інтенсивності та проявів цього явища, зокрема, в ЗМІ України¹².

¹² <http://detector.media/infospace/article/128539/2017-07-05-mova-vorozhnechi-yak-ukrainski-zmi-nekhtuyut-zhurnalistskimi-standartami/>
<https://www.radiosvoboda.org/a/24740474.html>